בס"ד

עמק השבוע

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע

מאת הרה"ג ר' **ראובן מלך שוואדץ** שליט"א

מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

גליון קמב

פרשת וישלח תשפ"ז והימים שסביבותי'ה

שנה ג

התענית דט"ו בכסלו

עיין בשער הציון בסי' קכ"ט ס"ק ה' דאיתא וז"ל במתענין כל היום אלא שאינו תענית צבור כגון בז' באדר או בט"ו בכסלו וכדומה שמתאספים חבורות ומתענים וכו'. עכ"ל. הרי מבואר שיש שמתענים כל היום בט"ו בכסלו.

ועיין בביאור הלכה בסימן תקס"ו שביאר הטעם שמתענים וז"ל בט"ו בכסליו שהוא קביעות תענית לחברה קדישא. עכ"ל. הרי מבואר דט"ו בכסלו הוא תענית לח"ק. וכ"ה בערוך השולחן באו"ח סימן תקס"ו ס"ו וז"ל מה שנהגו במדינתינו אנשי חברה קדישא בחמישה עשר בכסלו להתענות וכו'. עכ"ל.

ויל"ע למה בחרו דוקא בט"ו בכסלו. והנה ראיתי כותבים שבחרו בו משום דאינו יכול לחול בשבת, אבל יש עוד תאריכים שאינם יכולים לחול בשבת, ולמה בחרו דוקא בהאי יום שאינו יכול לחול בשבת. וצע"ע בזה.

מדיני התענית הנ"ל

הנה יש לעיין, אם יש עשרה שמתענים בט"ו בכסלו, האם ש"ץ המתענה אומר עננו בין גואל לרופא, והאם קוראים ויחל.

והנה עיי"ש בביאור הלכה דאיתא וז"ל כתב בשערי אפרים בתענית מיתות הצדיקים כגון ז' באדר וכיוצא אף אם יש עשרה מתענין וכן הבכורים המתענין בע"פ אף אם יש שם עשרה לא יקראו ויחל ומכ"ש הנוהגים להתענות בב' וה' של כל השנה או בפרשת שובבי"ם וכן מה שנוהגין החבורות קדושות שבכל עיר לבחור לעצמם יום אחד לקבוע בו תענית ואומרים סליחות אע"פ שעושין כן בכל שנה בקביעות אין להם לקרות ויחל עכ"ל. ובכמה מקומות נוהגין שקורין ויחל בט"ו בכסליו שהוא קביעות תענית לחברה קדישא ויש סעד לדבריהם מפמ"ג סק"ה במ"ז שמצדד בכעין זה לענין שובבי"ם ת"ת אכן אם חל ביום ב' וה' אין דוחין בשחרית פרשת השבוע עיין שם. עכ"ל. וכן עיי"ש בערוך השלחן דאיתא וז"ל כל ציבור בפני עצמה יכולין לעשות תענית ציבור, ולאמר "ענינו" ולקרות "ויחל", עיין שם, ולפי זה אתי שפיר לעניין שני וחמישי ושני, דכיון שיש עשרה שמתענים הוויין כציבור, וכן בערב ראש חודש, וכן מה שנהגו במדינתינו אנשי חברה קדישא בחמישה עשר בכסלו להתענות, ולאמר "ענינו", ולקרות "ויחל" גם כן ניחא מטעם זה, וכן בכל קביעות תענית שהציבור גוזרין, ובעשרת ימי תשובה שאין שליח הציבור אומר "ענינו" ואין קוראין "ויחל" לפי שהתעניתים הם על התשובה, וכל אחד נשבר לבו בקרבו ומתענה לעצמו לא נחשב ציבור, וגם בזה יש שאומרים "ענינו" וקורין "ויחל" (שם), אך רובם לא נהגו כן מטעם שנתבאר. עכ"ל.

[הנה אפילו לפי הצדדים שאם יש עשרה שמתענים שאומר הש"ץ עננו וקוראים ויחל, האם זהו דוקא אם קבעו תענית בהדי הדדי או גם אם נזדמנו עשרה לפונדק אחד. עיין בס' תשובות והנהגות ח"ב סימן צ"א דאיתא וז"ל מעולם חשבתי שקריאת התורה תיקנו רק לתענית ציבור והיינו כשגזרו צום נהגנו בו דין תענית לקריאת התורה עם ויחל אף שנחלקו בזה הפוסקים וכמבואר בשו"ע הלכות תענית, אבל עשרה יחידים שמתענין נדבה לא נעשה בכך תענית ציבור לקרוא בתורה במנחה עם הפטרה או לישא כפים בארץ ישראל אבל הגר"ש דבלצקי ז"ל הראה לי בתיקון ישששכר שמביא המנהג בעיה"ק צפת שאם נמצאים עשרה מתענין נהגו בצפת לומר סליחות וודויים ומוציאים ס"ת לקריאת ויחל ובין האשכנזים כמה רבנים משתתפים ובראשם מרן מהר"י קארו ז"ל ע"ש ואם כן בטלה דעתי ומותר, אמנם בספר ארץ חיים בא"ח תקס"ו מביא דברי תיקון ישששכר אבל מסיק שבדורות האחרונים אין המנהג כן בצפת ולא נושאין כפים ולא קורין בתורה בערב ר"ח והיינו כשאין כל הקהלה מתענין רק עשרה מתאספים, והאמת שבארץ ישראל בזמן האחרון חזר המנהג שאם יש עשרה מתענין קורין בתורה בערב ר"ח ושובבי"ם וגדולי הוראה לא מיחו ע"ז לכן אף שאני מעדיף לא לעלות במקום שרק נזדמנו יחד אבל הציבור לא קראו צום, מ"מ כיון שנתפשט המנהג להקל אם קראו אותי אני עולה, ואף שזה רק מנהג שנתפשט היום אף אם אין כאן חיוב ראוי לברך כמו בקריאת ליל שמחת תורה שאינו אלא מנהג ונהגו לברך ועיין בבה"ל תקס"ו בענין שובבים וער"ח אם לקרוא ויחל ויש לומר דהיינו כשציבור קובעין לעצמם או חברה קדישא או בבכורות ערב פסח אבל בהזדמן עשרה יחד מקהלות שונות ולא הוי תקנת הקהל צ"ב וכמ"ש. עכ"ל.]

עוד יש לעיין, אם יש עשרה שמתענים, האם נושאים כפים במנחה בארץ ישראל.

והנה עיי"ש בשער הציון דאיתא וז"ל דבתעניתים כאלו אין נשיאת כפים במנחה מדינא ואפילו בדיעבד כבשאר ימות השנה דלא שייך בזה לומר שהדבר ידוע שאין שם שכרות כיון שאינו תענית גמור לכל היום ואפילו במתענין כל היום אלא שאינו תענית צבור כגון בז' באדר או בט"ו בכסלו וכדומה שמתאספים חבורות ומתענים ג"כ

דעת הרבה אחרונים דבכגון זה אסור בנ"כ במנחה מדינא ואפילו בדיעבד ומשום חשש שכרות כבשאר ימות השנה ולא התירו אלא בתענית צבור גמור וממילא אין אומרים אלהינו ואו"א. עכ"ל.

אולם עיין בספר טיב השובבי"ם בעמ' פ"ד דאיתא וז"ל עיין בשער הציון סימן קכ"ט סק"ה שכיון שכל הטעם שמותר לישא כפיו בתענית במנחה כיון שהדבר ידוע שאין בה שכרות א"כ היינו דוקא בתענית ציבור שאז ידוע לכל אבל בימים שאינו ידוע לכל כגון בז' אדר או בט"ו כסלו שמתאספים חבורות ומתענים בכה"ג אסור מדינא לישא כפיו כמו בשאר ימים ואפילו בדיעבד והטעם כיון שאין ידוע לכל שזה תענית ציבור אם כן אסור מדינא לישא כפיו משום חשש שכרות ולכן בכה"ג גם החזן אין אומר החזן או"א ברכינו עיי"ש ולמעשה כן אני נוהג כשאני מתפלל בימי השובבי"ם בבית שמש ביחד עם הגאון ר' נתן קופשיץ שליט"א שאין נושאין כפיים בתענית שובבים במנחה וגם אין אומרים או"א ברכינו וכו' וכדעת המשנה ברורה דבתענית שהציבור גזרו על עצמם אין נושאין כפיים כלל כיון שאין הדבר ידוע לכל שזה תענית ציבור וכיון שאסור נשיאת כפיים מדינא משום חשש שכרות לכן אין אומרים ג"כ ברכינו וכש"נ, אולם הגאון ר' שריה דיבלצקי ז"ל אמר לי שהמנהג בארץ ישראל לישא כפיו בתענית שהציבור גזרו על עצמם ואמר לי שהמנהג הזה הוא נהוג בין הספרדים ובין האשכנזים וכן העיד בלוח הגרימ"ט ז"ל דהמנהג שנושאין כפיו גם בתענית שובבי"ם עי"ש וכן המנהג אצל הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א וכן נהוג בישיבתינו הקדושה שער השמים שהכהנים נושאים כפיים במנחה של תענית שובבי"ם. עכ"ל.

וצע"ע בכ"ז למעשה.

הגדרת ימי התקופה על פי דיני בכורים

עיין במסכת בכורים פרק א משנה ו דאיתא מעצרת ועד החג, מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא.

ועי' ברע"ב שפירש וז"ל מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא דכתיב בפרשת ביכורים ושמחת בכל הטוב, אין קריאה אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמת בהם, ומהחג ואילך אע"פ שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג, הלכך מביא ואינו קורא, ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל דכתיב אשר תביא מארצך, כל זמן שמצויין בארצך, ועד חנוכה הן מצויין. עכ"ל.

[הנה לכאורה מבואר במתני' דההבאה והקריאה הם מצוות עשה שהזמן גרמא, דהא רק מביא עד חנוכה, ורק קורא עד החג, וא"כ צ"ב למה מבואר לעיל שם במשנה ה' דנשים מביאים בכורים, ורק נתמעטו מהקריאה מסיבה אחרת, הרי בכורים הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ומצד זה הוה לן לומר דאשה אינו מביא ואינו קורא גם בלי מיעוטא מקרא. והנה לחלק מן הראשונים י"ל דלא קשה כלל, דלחלק מן הראשונים נשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג, וכן נוהגים הבני אשכנז, ולפ"ז י"ל דאין כוונת משנה ה' דנשים חייבות להביא בכורים, אלא כוונת המשנה היא דאם הן בוחרות להביא בכורים אז אינן קוראין משום דאינן יכולות לומר אשר נתת לי ד'. אבל יש ראשונים שסוברים דאין נשים מברכות על מ"ע שהז"ג, ויל"ע אם זהו נידון מיוחד לגבי הברכה, דהני ראשונים סוברים דאין נשים מברכות משום דאינן יכולות לומר "וצונו", או האם הני ראשונים סוברים דאין נשים מברכות משום דלית להו קיום מצוה כלל. ואם הם סוברים דלית לנשים קיום מצוה כלל, א"כ לכאורה קשה כנ"ל למה נשים מביאות בכורים. ועי' בטורי אבן על מסכת מגילה דף כ ע"ב דאיתא וז"ל ל"ל קרא לפטו' אשה ועבד מאשר נתת לי, הא מ"מ הו"ל מ"ע שהז"ג דנשי' פטורות, דהא תנן בפ"ק דביכורים מהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא, לק"מ דולטעמיך הא מן החנוכה ואילך אינו מבי' לגמרי, כדתני' בספרי ומייתי לה בפ"ב דפסחים (דף ל"ו) מקרא דכתיב אשר תביא מארצך כל זמן שמצויין על פני ארצך שלא כלו לחיה מן השדה, ואמאי אשה ועבד מביאין הא הו"ל מ"ע שהז"ג, אלא מאי אית לך למימר דלא מיקרי מ"ע שהז"ג אלא מצוה שאינו נוהג בכל זמן מצד עצמו כמצו' שיש ימים מיוחדים למצותן, א"נ שאינו נוהג בלילות אלא בימים לחוד מגזה"כ, אבל הא דמן חנוכה ואילך אינה זמן הבאה אינו מצד עצמן של הימים שגורמין שאינן בני הבאה, אלא דבר אחר גורם להם שאין מצויין על פני השדה ולא פוטרן הכתוב מן הבאה מצד עצמן של הימים אלא מפני דבר אחר, ואלו הי' מצויין עוד על פני השדה הי' הימים בני הבאה, וה"נ הא דמן החג אינו זמן קריי' אינו מצד עצמן של ימים, אלא ד"א גורם להן, דרחמנא אמר ושמחת בכל הטוב דהיינו בזמן שמחה כדאמ' בפ"ג דפסחים וזה אינו אלא בזמן קצירה ולקיטה שאדם שמח במעשיו, ואילו היו זמן קצירה ולקיטה אחר החג נמי הי' הימים מצד עצמן בני קריי', הילכך לאו מ"ע שהז"ג הוא. עכ"ל.]

הנה מבואר בהנ"ל דחנוכה הוא גמר האסיף. (והנה חג הסוכות הוא חג האסיף, וא"כ חזינן דבחנוכה נגמר ענין החג דסוכות. והנה הרבה ספרים כתבו בענייני אגדה דחנוכה הוא הגמר של ענייני חודש השביעי, והכא חזינן מקור לזה מ"הלכתא".) והנה י"ל דגם במקום אחר מבואר דחנוכה הוא גמר האסיף, דעי' בירושלמי מס' מעשר שני פ"ה ה"ג (דף ל ע"ב) דאיתא כי תכלה לעשר את כל תבואתך כשתכלה לעשר את כל הפירות, אי כשתכלה לעשר את כל הפירות יכול אפילו בחנוכה נאמר כאן מקצה ונאמר להלן מקצה שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, מה מקץ שנאמר להלן במועד אף כאן במועד. הרי מבואר דהוא מכלה לעשר פירותיו בחנוכה. ובפשוטו הטעם הוא כנ"ל, דעד חנוכה עדיין לא אסף כל פירותיו ולכן עדיין לא היה יכול לעשר כולם. והנה עיין במס' שבת בדף לב ע"ב דאיתא בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרין מלהוריד טל ומטר והיוקר הוה והשכר אבד ובני אדם רצין אחר פרנסתן ואין מגיעין שנאמר ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו מאי משמע תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים. ועד"ז איתא במס' תענית דף ז ע"ב. והנה יש לעיין לפי דרשא זו למה כתיב "יגזלו מימי שלג" במקום לכתוב יגזלו מימי "גשם". וצ"ע. והנראה בזה דהנה ראינו ע"פ הירושלמי במעשר שני דאע"פ דעיקר הפרשת מעשרות הוא בתשרי (כדאיתא במס' ר"ה דף ח') אבל גמר כל המעשרות הוא בחנוכה. ולפ"ז י"ל דאי אפשר להעניש על

המעשרות עד חנוכה דקודם חנוכה עדיין הוי באמצע לעשר. וא"כ הנה ימות הגשמים מתחילים במרחשון וריש כסלו (כדאיתא בפ"ק תענית דזהו הזמן ד"יורה") ובתחילת ימות הגשמים עדיין אי אפשר ליענש על ביטול תרו"מ, רק מסוף כסלו או טבת ואילך הוא שיש עונש על ביטול מעשרות. וא"כ א"ש דהפסוק אומר דיגזלו מימי "שלג" דרוצים להדגיש דעיקר העונש יהיה בימים שכבר ראויים לשלג ולא בתחילת ימות הגשמים.

נמצא דע"פ הירושלמי במעשר שני והבבלי בשבת למדנו דההגדרה דחנוכה היא "תחילת ימי השלג", דהיינו סוף הסתו ותחילת החורף.

הנה לפ"ז אולי יש להוסיף ביאור להא דרק מביאים בכורים עד חנוכה ותו לא, דמביאים בכורים בעיקר מפירות האילן, ואילן הוא דבר (יותר משאר דברים) שמשתנה כפי הד' עונות, ובחורף הוא כמת, וא"כ י"ל דבשעה שהאילן הוא כמת לא מביאים ממנו בכורים. וא"כ יש להוסיף ביאור בהא דמעצרת עד חג מביא וקורא ומהחג עד חנוכה מביא ואינו קורא, דבחג מתחיל הסתו (דאז מתחיל ימות הגשמים), וא"כ בקיץ מביא וקורא, דכיון דהאילנות בתקפם מביאים וקוראים להודות על פירות "האילן ביפיו", בסתו מביא ואינו קורא דכיון דהאילנות הם כבר משתנים לגריעותא א"כ מביאים אבל לא קוראים דאין ההודאה על האילנות בתקפה כיון דאין האילנות בתקפם, ובחורף אינו מביא כלל כיון דהאילנות הם כמתים.

יום כ"א בסלו יום טוב דמגילת תענית

עיין במגילת תענית פרק ט' (חודש כסלו) דכתיב בעשרין וחד בה יום הר גריזים דלא למספד.

[הנה קיי"ל דבטלה מגילת תענית, וא"כ לכאורה תו אין מתייחסים להאי יום בתורת יום טוב כלל. אבל עיין במס' תענית דף יב ע"א דאיתא אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מיתיבי אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע דאמר רבי אליעזר ברבי צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא, ועיי"ש בתוס' ד"ה התם דאיתא וז"ל התם לצעורי נפשיה בעלמא ואע"ג דאמרינן משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה לאחר חורבן דאי קודם החורבן אמרינן כיון שיש שלום אין שם גזירות המלכות האי תנא סבר דלא בטלה. עכ"ל. ועיין בט"ז באו"ח סי' תקס"ב ס"ק ג' שכתב ליישב קושיית התוס' באופ"א וז"ל דתענית שהוא בתורת תענית בטל האיסור מה שגזרו במגילת תענית דלא להתענות ביו"ט אבל קבלת צער בעלמא לא היה נאסר מעולם וע"כ לא היה בכלל הביטול כנלע"ד. עכ"ל. ועיי"ש ביד אפרים שביאר דברי הט"ז וז"ל עד כאן לא אמרו שביטלו אלא שחזר והותר מה שהיה אסור עד עתה כגון תענית שהיה אסור להתענות ביום טוב הכתוב במגילת תענית ושוב חזר והותר אבל מכל מקום לא ביטלו היום טוב עצמו והלכך לענין קבלת צער כגון תשעה באב שנדחה זה אינו בכלל תענית ולא נכנס בכלל איסור הכתוב שם עד שיוצדק לומר שביטלו אותו ולפי זה היינו צריכין לומר שהיום טוב עצמו בטלו ובאמת זה אינו דלא קאי רק על איסור תענית אבל קבלת צער מעיקרא לא נאסר ואם כן אף שבטלו האיסור מכל מקום מי שרוצה להקל בענין קבלת צער מחמת יום טוב שלו שפיר יש להקל שהיום טוב עצמו לא בטל לגמרי ולכך לא השלים מחמת היום טוב שלו. עכ"ל. הרי מבואר יסוד דהימים טובים דמגילת תענית לא נתבטלו בעצמותם, ורק שאין חיוב להשתייך להני ימים טובים, ולכן לית בהו איסור תענית, אבל מי שמשתייך להימים טובים שפיר משתייך לימים טובים שעדיין קיימים. ועיין בספר דרך ה' ח"ד פ"ז בעבודה הזמניית דאיתא וז"ל ושרש כלם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו, והנה על פי זה נצטוינו בחג בכל הענינים שנצטוינו לזכר יציאת מצרים, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו וכמש"ל, הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון, ועל כן נתחייב באותם הענינים כלם, ועל דרך זה חג השבועות למתן התורה, וחג הסוכות לענין ענני הכבוד, אע"פ שאינו אותו הזמן בפרט, אלא שקבעה התורה חג זה לזכרון ענין זה, וכמ"ש כי בסוכות הושבתי וכו', וכן חנוכה וכן פורים, ועל דרך זה היו כל ימי מגילת תענית, אלא שנתבטלו מפני שלא היו ישראל יכולים לעמוד בהם, ונפטרו מהיות עושים זכר להם והתעוררות לאור המאיר. עכ"ל. הנה לכאורה משמע ברמח"ל כנ"ל, שעדיין יש "אור המאיר" בהימים הכתובים במגילת תענית, אלא שנפטרו מהיות עושים זכר להאי אור המאיר, אבל אם עושים זכר והתעוררות לאור המאיר שפיר חשיב שעשה זכר לאותו נס.]

והנה עיי"ש בהמשך דברי המגילת תענית דאיתא ככל הא דאיתא במס' יומא דף סט ע"א והתניא וכו' יום הר גרזים הוא דלא למספד יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתנו להם באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ויקירי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו אמרו לו יהודים שמרדו בך כיון שהגיע לאנטיפטרס זרחה חמה ופגעו זה בזה כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי אמר להם למה באתם אמרו אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעוך עובדי כוכבים להחריבו אמר להם מי הללו אמרו לו כותיים הללו שעומדים לפניך אמר להם הרי הם מסורין בידיכם מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים עד שהגיעו להר גרזים כיון שהגיעו להר גריזים חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו ואותו היום עשאוהו יום טוב. אלא דעיי"ש ביומא דאיתא "בעשרים וחמשה בטבת", ודלא כהמבואר במגילת תענית שלפנינו שזה היה בכ"א כסלו.

אולם יש להעיר, דעי' במס' תמיד דף כז ע"ב דאיתא והתניא בכ"א בו יום הר גריזים דלא למיספד וכו'. הרי דהתם הגירסא היא בכ"א בו, וי"ל דזה מתאים עם הגירסא שלפנינו במגילת תענית, והכוונה ד"בו" היינו בכסלו.

דעת תורה

מרן ראש הישיבה הגאון רבי **דוד פיינשטיין** שליט"א

ויקח עשו את נשיו וגו' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו [ל"ו, ו']

עיין בפירוש רש"י שהביא מדרש אגדה - 'מפני יעקב אחיו', מפני שטר חוב של גזירת 'כי גר יהיה זרעך' המוטל על זרעו של יצחק. אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שניתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל.

והנה מדקאמר עשו - 'אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שניתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר', משמע דאהניא ליה הליכתו זו שלא יהיה לו שום חלק בפרעון שטר החוב של גזירת הגירות. ואשר באמת צ"ע בזה, שהרי קיום גזירה זו התחיל משנולד יצחק, וכמו שפירש רש"י בפרשת לך לך, ואם כן הרי לכאורה היה גם בגרותו של עשו, משעה שנולד עד עכשיו, משום פרעון שטר החוב של גזירת 'כי גר יהיה זרעך'.

ואולי נאמר, דכל זמן שהיה יצחק חי, נתקיימה גזירת הגירות על ידי יצחק לבדו, ולא היתה צריכה להתקיים גם על ידי בניו, ורק משמת יצחק נזקקו בניו לפרוע את החוב, וזהו לשון רש"י כאן - מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על 'זרעו של יצחק', אף דהגזירה היתה על זרעו של אברהם, דכוונתו דעד עכשיו היתה הגזירה מוטלת על יצחק עצמו, ומעכשיו הרי היא מוטלת על זרעו של יצחק, וזהו שאמר עשו, אלך לי מכאן, כדי שלא יהיה לי חלק בפרעון השטר המוטל על זרעו של יצחק.

והנה בשו"ת הרשב"א (ח"ז סימן רצ"ב) הביא תשובת הגאונים - מצינו באברהם אבינו דכשאמר לו הקדוש ברוך הוא 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם', אף על פי שהיה לו ישמעאל ויצחק, לא פרע אלא יצחק, שנאמר 'כי ביצחק יקרא לך זרע', וכשבא יצחק, אף על פי שהיה לו יעקב ועשו, לא פרע אלא יעקב ונכנס למצרים, ע"כ. הרי מפורש דמתחילה פרע יצחק לבדו, ורק 'כשבא יצחק', דהיינו כשמת יצחק, פרע יעקב את חובו ונכנס למצרים.

ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו' [ל"ד, כ"ה]

והנה במשנה בשבת דף פ"ו ע"א תנן, מנין שמרחיצין את התינוק ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר 'ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים'. ועיין בפירוש הר"ן על הרי"ף שם, דמדברי הרי"ף והרמב"ם נראה, דביום השלישי למילה איכא סכנה טפי מביום הראשון והשני, וסיים שם - 'ואל תתמה, שטבען של הרבה חליים כך הוא להתחזק יותר בשלישי', ע"כ. ואשר לכאורה מבואר בדברי הר"ן אלו, דהוא ענין טבעי, הנוהג בין במילה ובין בחליים אחרים, שביום השלישי מתחזק החולי ביותר.

אמנם בגמ' תענית דף כ"ז ע"ב איתא, שאנשי מעמד לא היו מתענין באחד בשבת, מפני שהוא שלישי ליצירה. ופירש רש"י שם, וזה לשונו - 'שלישי ליצירה', דאדם נברא ביום ששי, ובכל יום שלישי הוי חלוש, כדכתיב 'ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים', עכ"ל. והמבואר מדברי רש"י, שהוא ענין רוחני, שהאדם נעשה חלוש ביום השלישי ליצירתו, וענין זה חוזר חלילה בכל שבוע ושבוע, שביום שישי נוצר האדם, ועל כן הוא נעשה חלש ביום הראשון שלאחריו, משום דהוי כמו יום שלישי ליצירתו, וכמו כן יום מילתו, הוי כמו יום יצירתו, ולכן הוא נעשה חלש וכואב ביום השלישי למילתו, משום שהוא כמו יום השלישי ליצירתו. ואם כן לא שייך ענין זה רק ביום השלישי למילה, דמאיזה טעם הוי כמו 'שלישי ליצירה', אבל בשאר חליים, דליכא בהו ענין של 'יצירה', ליתא לענין זה.

אלא דצ"ב טובא בעיקר דברי רש"י שם, דהכאב והחולשה דיום השלישי למילה הוא משום דהוי כמו 'שלישי ליצירה', דזה לכאורה שייך רק במילת ישראל, אבל במילת אנשי שכם, שאין בה קיום של מילה, לכאורה לא שייך לומר דיום המילה שלהם הוי כמו יום יצירתם, וצ"ע.

עמק הפרשה

הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

האם גיד הנשה "נתחדש" בפרשת השבוע

עיין ברמב"ם בהלכות מלכים פ"ט ה"א דאיתא וז"ל על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו שבע מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. עכ"ל.

הנה מאד נתקשתי דאיך כל זה מתאים עם דברי הרמב"ם בפהמ"ש בחולין. דעיי"ש בדף ק ע"ב דנחלקו ר"י וחכמים בדין גיד הנשה בבהמה טמאה, דלדעת חכמים אינו נוהג בטמאה, ולדעת ר"י נוהג אף בבהמה טמאה, שהרי בני יעקב נאסרו בגיד הנשה ובאותה שעה היתה בהמה טמאה מותרת להם, והשיבו לו חכמים דאיסור גיד בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. והנה רש"י פירש דדעת ר' יהודה דבני יעקב הוזהרו על גיד הנשה אף לפני שניתנה תורה, ומאחר שלפני מתן תורה נהג איסור גיד ע"כ דנוהג אף בבהמה טמאה, [כי לפני מתן תורה הותר להם לאכול בהמה טמאה], ודעת חכמים דלא הוזהרו ישראל על גיד אלא מסיני, [ונכתב בפרשת וישלח ללמדינו טעם האיסור], אבל עיי"ש בפהמ"ש שהרמב"ם פירש המחלוקת באופ"א, דלא נחלקו חכמים ור"י אימתי הוזהרו ישראל שלא לאכול גיד הנשה כפרש"י, אלא אף לדעת חכמים דגיה"נ אינו נוהג בבהמה טמאה עכ"ז בני יעקב הוזהרו באיסור גיד הנשה, ואף דלפני מתן תורה הוזהרו על גיד הנשה אף בבהמה טמאה, מ"מ כיון שניתנה תורה נתחדש עיקר האיסור עצמו כשאר כל המצוות, וכיון דלאחר מתן תורה אסור לאכול בהמה טמאה ממילא אין גידו בכלל האיסור, וחכמים ור' יהודה נחלקו בחובת המצוות שניתנו לפני הדיבור, דלדעת חכמים ניתנו שוב בסיני, וחיובם בא לנו ע"י משה מפי הגבורה ככל תרי"ג מצות, ולדעת ר"י מצות מילה ניתנה לאברהם ולזרעו אחריו, ומצות גיד הנשה ליעקב ולזרעו אחריו, ומה שאנו מחוייבים בהם הוא בא ונמשך טרם ניתנה תורה.

והנה כיון דהרמב"ם בפ"ה מהל' מאכלות אסורות פסק כחכמים א"כ הרמב"ם פסק דחיוב המצוות הוא דוקא מסיני, וצ"ב איך זה מתאים עם כל דבריו הנ"ל בפ"ט דהל' מלכים, דהתם משמע דגיד הנשה וכיו"ב חיובן כבר מקודם הדיבור. וצ"ע.

ושו"מ דהחבצלת השרון בפרשה דידן הקשה קושיא זו, וכתב ליישב וז"ל הנראה בזה לדון, כי הנה איתא בשבת קלה ע"א אמר ר' אסי כל שאין אמו טמאה לידה אין הבן נימול לשמונה, והקשה לו אביי ממילה שבדורות הראשונים [לפני שניתנה תורה] מילתן בח' אף שלא היתה טומאת לידה נוהגת לפני שניתנה תורה, ומשני ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, דעד שניתנה תורה נימול לח' אף כאשר אין אמו טמאה לידה, וניתנה תורה ונתחדשה הלכה דאין נימול לח' אלא כאשר אמו טמאה לידה, ובחי' ר"ח הלוי פ"א מילה ה"י ביאר, דבאמת נצטוינו במצות מילה בב' חיובים חלוקים, ומקורם בב' פרשיות חלוקות, חדא בפרשת מצות מילה דאברהם [ואשר בה איכלל גם מילת בני קטורה], ובה נאמר דכל זכר ימול בן שמנת ימים, ושנית בפרשת תזריע דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, וכמו שכל בני קטורה מחוייבים במצות מילה שאברהם נצטוה בה, הרי שגם כל ישראל מחוייבים בכך, ומעתה ביאר סוגית הש"ס, דר' אסי חידש דכל שאין אמו טמאה לידה אין נימול לח', והקשה אביי דאף דמילה שנאמרה בסיני אינה נוהגת אלא במי שאמו טמאה לידה, מ"מ מילתו לשמיני מדין מצות מילה דאברהם, כי הלא אף מדין מצות מילה דאברהם נצטוינו למול בח' [ואף בשאין האם טמאה לידה], וע"ז משני ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, דמעתה אף מצות מילה דאברהם אישתני, ואין נימול לשמיני אא"כ אמו טמאה לידה, אשר לכאורה יש לתמוה דפלוגתת אביי ור' אסי היא היא פלוגתת חכמים ור"י, כי הלא למש"נ בדעת הר"מ נחלקו ר"י וחכמים אם אמרינן ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ובפשוטו זוהי גם פלוגתת אביי ור' אסי, וביותר יש לתמוה כי הגר"ח שם הסיק דדעת הר"מ דלא אמרינן ניתנה תורה ונתחדשה הלכה לגבי מילה לשמונה, ובפשוטו זהו כדעת ר' יהודה, ואילו בפ"ה מאכא"ס ה"א וה"ה פסק כדעת חכמים דר"י, ויעוין בגליונות חזו"א שם, וצע"ג, אשר מוכרח מדברי הגר"ח, דאף לפי דברי אביי דלא אמרינן ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ולפי דבריו הרי אנו מחוייבים במצות מילה דאברהם, אין חיוב זה נמשך ממה שהקב"ה ציוה את אברהם ואת זרעו אחריו, אלא הוא לפי שמשה רבינו מסר לנו מצוה זו, אך מ"מ מצוה זו היא לקיים את מצות מילה דאברהם וליכנס בבריתו של אברהם אבינו, וכ"ה לשון הר"מ בפיה"מ שם שהקב"ה ציוה ע"י משה שנמול כמו אברהם, מעתה נראה בביאור דברי הר"מ בהלכות מלכים שם, דמה שציוה הקב"ה את אברהם במצות מילה אין זה תחילת קבלת התורה, כי קבלת התורה תחילתה וסופה כללותיה ופרטותיה נאמרו בסיני, ואך דבסיני ניתן לנו מצות מילה דאברהם בתורת מצוה, וגיד הנשה דיעקב בתורת מצוה, ואז המשיך משה להשלים כל שאר המצוות, כן נראה לי לדחוק לשונו של הר"מ בהלכות מלכים שם. עכ"ל.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: **emekhashavua@gmail.com**

או להשאיר הודעה במספר: **(001)- 516-581-3597**

או בפקס: **1532-5326259**

לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במוקד ההזמנות של י. בלוי

bloy.co.il • 054-856-40-33

bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות לתופת

עימוד שהופך טקסט ליצירה

otl74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים

י. בלוי עד הבית